

ПРІОРИТЕТИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ В ГАЛУЗІ КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ

Наукові праці МАУП, 2012, вип. 1(32), с. 87–96

З огляду на загрози соціокультурній дезінтеграції українського суспільства постає необхідність аналізу системи забезпечення державної політики в галузі культури з метою розробки практичного механізму вдосконалення взаємодії всіх рівнів виконавчої влади та місцевого самоврядування.

Формування цілісного культурного простору України є пріоритетом державної політики. Особливо важливо це з огляду на загрози соціокультурній дезінтеграції українського суспільства. Необхідність аналізу системи забезпечення державної політики у галузі культури зумовлена потребою розробки практичного механізму вдосконалення взаємодії центральних та місцевих органів виконавчої влади, місцевого самоврядування щодо вироблення базових принципів та їх втілення у життя. Саме це консолідує націю, посилюючи взаємодію таких якісних характеристик, як спільність етнокультурних цінностей, території, національної гідності та історичної пам'яті, релігійну та мовну монолітність, узгодженість позицій регіонів – як загалу, так і еліт. В умовах сьогодення виховання молоді виступає першочерговим пріоритетом у діяльності органів державної влади, регіонального управління та місцевого самоврядування, передусім щодо формування у молодіжному середовищі національної самосвідомості. Основним пріоритетом виступає утвердження національної ідеї, державної незалежності, почуття національної гідності, історичної пам'яті, пошани до національних та державних символів, Державного гімну, Конституції, дбайливого ставлення до національних

багатств, передусім Української Землі. Існує нагальна потреба у розробці концепції громадянського виховання як процесу оволодіння особистістю системою національних і загальнолюдських цінностей, формування відповідальності за долю Нації та держави, психологічної готовності та практичної здатності служити інтересам держави, зробити свій внесок у розбудову національної ідеї.

Важливість цієї проблеми засвідчує наявність низки наукових праць, присвячених системі забезпечення державної політики в галузі культури. Насамперед це праці В. Абрамова [1], П. Ситника [2; 24], В. Скуратівського, О. Лопушинського, В. Омельчука [3; 10]. Ми вже торкалися проблем інституційного забезпечення державної політики у галузі культури. Разом з тим, відсутні праці, спеціально присвячені системі забезпечення державної політики у галузі культури України від початків її формування до становлення у сучасному державотворчому процесі. Саме розуміння багатовимірного характеру суто культурних та соціокультурних процесів та їх системності дасть можливість простежити причинно-наслідкові зв'язки між окремими складовими простору, істотно відкоригувати управлінсько-регулятивні впливи, узгодивши його з процесами самоорганізації.

Отже, культурний простір України як складна багатовимірна система має низку характерних особливостей, які зумовлюють якісні параметри внутрішньосистемної динаміки. Системоутворючими є і процеси взаємодії із зовнішнім середовищем, які посилюють або послаблюють міру інтегративності системи. Саме тому діяльність з вироблення та реалізації державної політики щодо забезпечення єдності гуманітарного простору України має враховувати весь комплекс чинників. Причому знаковим це є для прогнозування шляхів структурно-системної оптимізації, моделювання відповідних управлінських ситуацій.

Збалансований розвиток культурної сфери України ґрунтується на засадах відродження України як соціоприродної цілісності, ідеї історичної тяглості (спадковості та безперервності) культури, екологічній ідеї, антимілітарній ідеї, ідеї конструктивності та гармонійності національного та загальнолюдського. До культурних пріоритетів, які є ключовими у площині внутрішньої національної безпеки України, належать національна консолідація, забезпечення прав титульної нації та національних меншин, що забезпечить підвищення стійкості держави та її інститутів, зміцнення національного морального здоров'я, розвиток історичної пам'яті та національної гідності. Зовнішніми виступають винятки будь-якого зовнішнього впливу, інтеграція у світові інформаційні потоки та комунікації. При цьому слід враховувати усе розмаїття системи, яке є зрізом (часовим, функціональним, аспектним) культурної сфери.

Відповідно, державна політика у сфері культури – складна цілісна управлінська система, яка включає теоретичні засади діяльності, серед яких вироблення державної політики щодо української мови, збереження, відтворення та охорона національної історико-культурної спадщини як чинника національної та державної самоідентифікації, відновлення та вироблення національної історичної пам'яті, узгодження позицій регіонів та центру у виробленні державної політики формування системи

духовно-світоглядних цінностей України, використання освітянської галузі як інструмента державної політики у сфері культури, інтеграція національних меншин в соціокультурні процеси України. Духовна ідея держави, як найважливіший чинник його просторового буття, проявляється у цілісній системі духовних цінностей та історичних традицій, тісно пов'язаних вертикальними і горизонтальними зв'язками між собою та зовнішнім середовищем.

При аналізі рівня розроблення проблеми зауважимо, що поза основним колом наукових пошуків опинилася саме система інституційного забезпечення державної політики у сфері культури України як об'єкт системного аналізу у цілому і на конкретних напрямках її вироблення (вдосконалення принципів управління та регулювання сфери культури, її реформування відповідних центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, окреслення їх повноважень, зовнішніх можливостей мобілізації ресурсів, передусім інформаційних, соціально-політичні та правові матриці їх розроблення та реалізації тощо). Виникла нагальна потреба дослідження характеру та якості системи інституційного забезпечення державного управління сферою культури, що допоможе з'ясувати особливості розвитку управлінсько-регулятивної діяльності на різних етапах державотворення, визначити характер впливу на якісні зміни у культурній ідентичності українського народу як державотворчої політичної спільноти. Важливим є встановлення поступального характеру розвитку інституційної моделі управління культурною сферою, їхнього зв'язку з соціокультурним історичним ґрунтом.

Вже з початком проголошення української державності у 1991 р. почався пошук оптимальних форм вироблення і реалізації державної політики у галузі культури України. У затвердженому КМУ 13 травня 1993 р. Положенні про Міністерство культури України головними завданнями міністерства визначили здійснення гуманістичної політики у сфері культури, збереження куль-

турного надбання, захист української культури, мови, розроблення пропозицій щодо стратегічних напрямів розвитку національної культури, стимулювання культурного процесу, розвиток соціальної та ринкової інфраструктури культури, розширення міжнародного культурного співробітництва [4, 145]. Органи державної влади дбали про збереження й використання культурних цінностей, що знаходяться на території України чи за її межами, забезпечують охорону пам'яток історії та культури України, захист історичного середовища, схоронність музейного, бібліотечного і архівного фондів, сприяють розвитку мережі державних, громадських та приватних музеїв, бібліотек, формуванню їх фондів, створює умови для збереження і розвитку народної культури, сприяють відродженню осередків традиційної народної творчості, художніх промислів і ремесел, створенню музеїв народної творчості та побуту, шкіл народного мистецтва, фольклорно-етнографічних ансамблів, забезпечують їх організаційну та фінансову підтримку. Держава гарантувала вільний доступ до пам'яток історії та культури, музейних, бібліотечних та архівних фондів [5].

Поступово поповнюються нормативні документи, поліпшуються чинники засади і механізми державної політики у галузі культури, визначаються ключові пріоритети. У Програмі діяльності уряду, схваленій КМУ 22 вересня 1995 р., пріоритетними напрямками діяльності у сфері культури розглядалися збереження музейних зібрань, бібліотечних фондів, творчих колективів і дитячих мистецьких шкіл. Уряд планував віднайти асигнування на завершення реконструкції та капітального ремонту Національної філармонії та культурного центру України в Москві, завершити підготовку Зведення пам'яток історії та культури і Державного реєстру національного культурного надбання, збільшити закупівлю державою творів образотворчого і ужитково-декоративного мистецтва, забезпечити збереження матеріально-технічної інфраструктури культури та соціальний захист митців, надати окремим музейним закладам статусу наукових уста-

нов, продовжити рекреаційну роботу, забезпечити передачу земель наявним історико-культурним заповідникам і створити нові [6].

Особливо нищівного удару зазнала культурна інфраструктура українського села. З 1990 по 2003 р. питома вага сіл з наявними клубами та будинками культури зменшилася з 70,1 до 53,8 %, бібліотеками, відповідно, – з 62,8 до 46,3 %, кіноустановками – з 68,6 до 8,0 % [7]. За даними відділу планування і організації реставраційних робіт Міністерства регіонального розвитку і будівництва України на літо 2007 р. 60 % пам'яток архітектури перебувають у незадовільному стані, 10 % – аварійному. Для поліпшення стану культури на селі на початок 2007 р. розробили культурно-мистецьку програму “Всеукраїнський абонемент”, що передбачала гастролі професійних колективів регіонами країни. Проводяться всеукраїнські звіти областей у столиці, плануються культурні акції “Мистецтво одного села” [8]. Постановою Комітету ВР України з питань духовності і культури від 18 лютого 2011 р. органам виконавчої влади, органам місцевого самоврядування запропоновано вжити невідкладних заходів для збереження існуючої мережі закладів культури, не допускати виселення закладів культури з приміщень державної та комунальної власності, не скорочувати видатки на фінансування закладів культури, сприяти залученню коштів благодійних організацій, меценатів і спонсорів до забезпечення у необхідних обсягах фінансування закладів культури [9].

Поряд зі збереженням інфраструктури вже на початку 90-х років ХХ ст. створено 17 нових музеїв, відкрито 6 історико-культурних заповідників. Було засновано Інститут культурної політики, Національний фонд підтримки мистецтв ініціював розробку Концепції державної культурної політики [4, 145–146]. Особливо нагальним видавався стан справ у молодіжному середовищі. Саме тому було передбачено активну співпрацю органів державної виконавчої влади з питань культури разом з науковими товариствами, творчими спілками, батьками, створення закладів, які б забезпечува-

ли пошук, підтримку, розвиток талановитої молоді, задоволення творчих інтересів [11]. З метою подальшого захисту національної культурної спадщини, виробничого та творчого потенціалу підприємств народних художніх промислів України, створення умов для їх подальшого розвитку Верховна Рада України поклала на концерн “Укрхудожпром” функції з управління майном підприємств та організацій, які засновані на загальнодержавній власності та входять до його складу. КМУ доручили створити на базі підприємств та організацій Українського концерну художніх промислів “Укрхудожпром” державне акціонерне товариство “Укрхудожпром” [12].

Пропозиції щодо утворення Державного комітету України з охорони історико-культурної спадщини як центрального органу виконавчої влади, спеціально уповноваженим у сфері охорони пам’яток історії та культури, Головою комісії з питань відтворення видатних пам’яток історії та культури при Президентові України академіком НАН України П. Т. Тронько було внесено 13 січня 2000 р. У ньому мали зосередити систему державного обліку, охорони, контролю за станом, використанням, реставрацією пам’яток, контроль за проектуванням і веденням робіт в історико-культурних охоронних зонах. Обґрунтовувалася потреба підпорядкувати йому спеціалізовані науково-дослідні проектно-розшукувальні й виробничі реставраційні організації, державні історико-культурні заповідники. Створено центральний орган виконавчої влади у сфері охорони культурної спадщини [13].

Розуміння важливості проблеми створення спеціального органу для повернення національної історико-культурної спадщини зумовило появу 28 лютого 1992 р. розпорядження Президента України Л. Кравчука “Про забезпечення реалізації угод і домовленостей, досягнутих у ході зустрічі глав держав у Мінську 14 лютого 1992 р.”. МЗС разом із Фондом державного майна України, за участю Головного архівного управління при КМУ та представників України у міждержавній комісії СНД з розробки критеріїв

та принципів розподілу власності колишнього СРСР за кордоном, доручили розробити проект угоди про правонаступництво. 9 березня 1992 р. міністр культури Л. Хоролець і начальник Головного архівного управління Б. Іваненко офіційно запропонували реорганізувати республіканську комісію з розшуку та повернення в Україну історичних та культурних цінностей, яка діяла в Україні з 3 жовтня 1990 р., у Національну комісію по складенню систематичних переліків національних історико-культурних цінностей, які знаходилися на території держав-учасниць Угоди. До складу комісії, як міжвідомчого органу, запропонували включити вчених, представників творчих і громадських організацій, органів державної влади [14].

16 січня 1998 р. затверджено Положення про Національну комісію з питань повернення в Україну культурних цінностей. Ця комісія, підпорядкована КМУ, стала центральним органом виконавчої влади і реалізовувала державну політику щодо відновлення та збереження національної духовної спадщини, повернення в Україну культурних цінностей, координувала діяльність з цих питань міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, державних установ, громадських організацій. Основними завданнями комісії були виявлення і сприяння поверненню в Україну переміщених культурних цінностей, вжиття заходів для відшкодування втрат, спричинених їх знищенням, руйнуванням чи пошкодженням, захист національних інтересів України, пов’язаних з переміщенням культурних цінностей, запобігання втратам культурних надбань, розроблення і реалізація програм і планів скоординованих дій щодо виявлення, вивчення, обліку та повернення в Україну культурних цінностей, участь у розробленні та реалізації заходів, спрямованих на забезпечення виконання зобов’язань України як учасника міжнародних угод з питань захисту, запобігання незаконному переміщенню культурних цінностей, сприяння їх поверненню державам, яким вони належать, здійснення погоджених з іншими державами дій щодо

втрачених або переміщених з території України під час Другої світової війни культурних цінностей, науково-методичне та інформаційне забезпечення діяльності зацікавлених організацій, пов'язаної з поверненням в Україну культурних цінностей, видання довідкової літератури, створення банків даних, фонду копій зарубіжної україніки, систематизація відомостей про культурні цінності України, що знаходяться за її межами.

Відповідно до покладених на неї завдань Національна комісія мала забезпечувати складання реєстрів і каталогів культурних цінностей України, що знаходяться за її межами, готувати пропозиції щодо повернення в Україну і запобігання незаконному вивезенню за її межі культурних цінностей, надавати висновки та обґрунтування щодо перебування культурних цінностей України на території інших держав, організацію проведення експертної оцінки культурних цінностей, що знаходяться на території інших держав або могли опинитися там у разі спроби незаконного вивезення їх з України, встановлювати та підтримувати зв'язки з відповідними органами інших держав у питаннях про право власності на культурні цінності.

12 січня 2001 р. КМУ затвердив Положення про Міжвідомчу раду з питань вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей. Її завданням визначили сприяння діяльності Державної служби контролю за переміщенням культурних цінностей через державний кордон України у реалізації державної політики щодо вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей, надання допомоги у забезпеченні виконання міжнародних зобов'язань України як учасниці міжнародних угод з питань вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей, участь у розробленні та реалізації програм і планів скоординованих дій щодо запобігання незаконному вивезенню та ввезенню культурних цінностей, що сприяє їх поверненню власникові або уповноваженій особі.

Створено Державну службу кінематографії, єдиний державний концерн “Компанія

“Довженко-фільм”. Це мало забезпечити координацію виробничої, творчої, фінансово-інвестиційної, зовнішньоекономічної діяльності державних кіностудій. Розробляється питання переходу до продюсерської системи організації виробництва національних фільмів за підтримки держави. У Державному бюджеті 2007 р. на діяльність Державної служби кінематографії виділено 50,850 тис. грн, з них 49,250 тис. – на створення та розповсюдження національних фільмів. Виконавцем бюджетної програми “Створення та розповсюдження національних фільмів” є Державна служба кінематографії як урядовий орган державного управління у складі Міністерства культури і туризму України.

Для зменшення залежності від бюджетного фінансування вже на засіданні розширеної колегії МКТУ 15 лютого 2008 р. нещодавно призначений міністр В. Вовкун поставив питання щодо впровадження механізмів фінансування культурно-мистецьких заходів через Національний інноваційний фонд української культури. Напередодні, 4 вересня 2007 р., РНБО України прийняла рішення доручити КМУ передбачити у проекті Закону України “Про Державний бюджет України на 2008 рік” видатки на збереження історико-культурної спадщини, створення меморіальних та музейних комплексів, а також придбання шкільних автобусів для сільської місцевості. Відповідні доручення враховані і при формуванні системи бюджетних видатків на наступні роки.

Головним розпорядником цих бюджетних коштів є Міністерство культури і туризму України, а одержувачами – редакції друкованих періодичних видань, зокрема журнал “Пам'ятки України: історія і культура”, Газетно-журнальне видавництво Мінкультури. Державна фінансова підтримка друкованих періодичних видань літературно-художнього напрямку надається виключно для оплати поліграфічних послуг та закупівлі паперу як найвитратніших складових виробничого процесу. Передбачено виділення бюджетних коштів на забезпечення ЗМІ та передплатників інформацією з найважливіших питань державного життя, зокрема у сфері культури. Головним їх одер-

жувачем є Українське національне інформаційне агентство “Укрінформ”.

Міністерство культури і туризму разом з Національною радою з питань культури і духовності при Президентові України, Комітетом з питань культури і духовності ВР України, відповідними підрозділами КМУ розробили стратегію розвитку культури на 2007–2010 рр. [15]. Було створено Національну експертну комісію України з питань захисту суспільної моралі, положення про яку КМУ затвердив 17 листопада 2004 р. [16].

У 1992 р. створено Науково-дослідний інститут українознавства. 21 квітня 2000 р. його створено при МОН України. НДІУ започаткував низку всеукраїнських та міжнародних українознавчих програм [17]. Вони передбачали систему дій щодо відновлення історичної пам'яті і правди, популяризації української героїки, наукові фольклорно-етнографічні, літературознавчі, археографічні експедиції, збереження пам'яток історії та культури. Широкі археологічні дослідження проводить Інститут археології НАН України. Проведення археологічних досліджень здійснюється за наявності відкритих листів, які видаються і реєструються у встановленому державою порядку. Організатори археологічних робіт забезпечують схоронність пам'яток, їх належний облік і систематизацію [18].

Інструментом впливу та поширення інформації про пам'ятки історії та культури є музеї та історико-культурні заповідники. Уряд ще 2 лютого 2000 р. затвердив Перелік музеїв, у яких зберігаються музейні колекції та музейні предмети, що є державною власністю і належать до державної частини Музейного фонду України. Частина музеїв отримала статус національних. Станом на 2005 р. в Україні діяв 61 історико-культурний заповідник (з них 14 – національних), а також 400 музеїв (7 національних). Кількість таких установ, які отримали статус національних, істотно зросла упродовж 2009–2010 рр., завдяки підтримці тогочасного Президента України В. Ющенка. Зауважимо, однак, що це посилює проблеми з їх на-

лежним фінансуванням і наклало додаткові зобов'язання на місцеві бюджети.

Формування українського культурного простору ґрунтується на засадах популяризації національної культурної спадщини. Активізувалася робота з повернення пам'яток, вивезених з України, триває широкомасштабна реставрація та відтворення втрачених архітектурних споруд. Згідно з державним реєстром, затвердженим КМУ 27 грудня 2001 р., в Україні нараховувалося 144 пам'ятки історії національного значення, з них у Києві – 27 [19]. Станом на 2005 р. в Україні діяв 61 історико-культурний заповідник (з них 14 – національних), а також 400 музеїв (7 національних). Під охороною держави знаходиться понад 130 тисяч пам'яток. Для ефективного управління цим комплексом утворено Державну службу охорони національної культурної спадщини. Серед гострих питань, які вирішує служба, хронічне недофінансування пам'яток історії і культури, що призвело до погіршення загального стану основної кількості пам'яток. Важливе місце серед культурної спадщини займають археологічні пам'ятки, яких на державному обліку перебуває 57,206 одиниць, з них 418 – національного значення [20]. Для створення страхового фонду документації на пам'ятки історико-культурної спадщини Держспоживстандарт України розробив відповідний порядок для об'єктів історичних, монументального мистецтва, архітектури та містобудування, рухомих предметів, введений у дію наказами ДССУ № 379 від 28 грудня 2005 р., № 338 від 25 листопада 2005 р., № 13 від 27 січня 2006 р., № 99 від 29 березня 2006 р.

Важливе місце в діяльності усієї системи органів державного управління та місцевого самоврядування займає відновлення та збереження національної історичної пам'яті. Міжпоколіннєвий діахронний етнокультурний, інформаційний зв'язок є важливим чинником формування, збереження та розвитку національної культурної ідентичності. Він забезпечує поступальний розвиток нації не лише в просторовому, а й часовому вимірі, забезпечує інтеграцію культурної спадщи-

ни багатьох поколінь. Це стосується знакових подій українського минулого, передусім найтрагічнішої сторінки – Голодомору 1933 р. Його на законодавчому рівні визнано актом геноциду щодо українців. Зауважимо, що це стало результатом системної діяльності органів державної влади, насамперед особистих зусиль колишнього Президента України В. Ющенка, який ініціював створення Інституту національної пам'яті на чолі з І. Юхновським, винесення питання щодо Голодомору на розгляд ВР України, внесення його у контекст міждержавних домовленостей.

Важливе місце у діяльності Міністерства культури України займає відновлення національної історичної пам'яті. Так, 3 жовтня 2011 р. міністр культури М. Кулиняк взяв участь у засіданні наглядової ради Національного історико-культурного заповідника “Биківнянські могили”. У засіданні брали участь Президент України 2005–2010 рр. Віктор Ющенко, заступник директора Національного науково-дослідного інституту українознавства та всесвітньої історії А. Чайковський, перший заступник начальника Головного управління охорони культурної спадщини КМДА Я. Діхтяр та інші члени Наглядової ради, генеральний директор Національного історико-меморіального заповідника “Биківнянські могили” В. Безпаленко. На порядку денному стояло питання проєктного вирішення Меморіалу жертв тоталітаризму, розбудови інфраструктури Національного історико-меморіального заповідника “Биківнянські могили” [21].

Важливе місце займало питання вдосконалення наявного нормативно-правового забезпечення державної політики у галузі культури. Уряд та профільне міністерство неодноразово виступали ініціаторами внесення змін і доповнень до чинного законодавства. При розробці проєкту Закону України “Про внесення змін до Закону України “Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей” Державною службою контролю за переміщенням культурних цінностей через державний кордон України, що діє як урядовий орган державного управління

в структурі Міністерства культури і туризму України, ставилися завдання, зумовлені необхідністю адаптації національного законодавства у сфері переміщення культурних цінностей до уніфікованої для країн – членів ЄС нормативно-правової бази; поповнення Музейного фонду України, Національного архівного фонду України; створення цілісної структури органів державного управління щодо контролю за переміщенням культурних цінностей; закріплення на законодавчому рівні правового механізму, який би сприяв здійсненню державної політики у сфері повернення культурних цінностей; необхідність удосконалення механізму захисту національних інтересів держави у сфері вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей, збагачення і збереження історико-культурної спадщини України. Зауважимо, що в період, коли діяв Закон України “Про внесення змін до деяких законів України щодо оподаткування виробів мистецтва, предметів колекціонування або антикваріату”, різко змінилася динаміка зазначеного процесу: якщо в грудні 2006–2007 рр. (дія Закону) вартість завезених в Україну культурних цінностей становила 215 751 883 грн, то у 2008 р. із зміною порядку оподаткування – лише 51 710 871 грн. Це ставить на порядок денний потребу адаптації українського законодавства у сфері переміщення культурних цінностей до міжнародної практики, зокрема до уніфікованої для країн – членів ЄС нормативно-правової бази. Проєктом зазначеного юридичного акта визначаються критерії культурних цінностей, які: а) заборонені до вивезення, б) вивозяться на підставі дозвільного документа, в) вивозяться без такого документа. Передбачається, що видачі свідоцтва на право вивезення культурних цінностей з території України передуватиме експертиза культурних цінностей, яку проводитимуть атестовані Державною службою контролю фахівці зі спеціальними знаннями – експерти культурних цінностей. Експерт культурних цінностей нестиме персональну відповідальність за організацію, достовірність і повноту проведеної експертизи. Свідоцтво на право вивезення куль-

турних цінностей з території України видаватимуть на підставі висновків експертизи посадові особи органів управління культурою Ради Міністрів Автономної Республіки Крим, обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій. Актуальним положенням проекту документа є скасування відповідних норм законодавства України щодо оподаткування та сплати мита, митних зборів, інших платежів при ввезенні на територію України культурних цінностей. Це, у свою чергу, приведе до суттєвого поповнення недержавної частини Музейного фонду України. Ті культурні цінності, які переміщені на територію України внаслідок Другої світової війни і належать до державної частини Музейного фонду України, Державного бібліотечного фонду України, Національного архівного фонду України, визналися цим законопроектом частковою компенсацією за заповідяні збитки.

Законопроект також передбачав, що рішення про передачу іноземній державі культурної цінності, яка є об'єктом претензії, приймається відповідно до міжнародного договору, що укладається у встановленому порядку та ратифікується Верховною Радою України. Такий підхід унеможливить односторонні передачі Україною культурних цінностей іншим державам, які мали місце останніми роками, не відповідали загальноприйнятим міжнародним реституційним нормам і були спричинені виключно тогочасними політичними та економічними інтересами; створення цілісної системи органів управління у сфері вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей. Зазначеними органами управління законопроект визначає Кабінет Міністрів України, центральний орган виконавчої влади у сфері культури, Державну службу контролю за переміщенням культурних цінностей через державний кордон України – урядовий орган державного управління, що діє у складі центрального органу виконавчої влади у сфері культури, органи управління культурою Ради Міністрів Автономної Республіки Крим, обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій. Згодом свої функції в частині оформлення пра-

ва на вивезення (тимчасове вивезення) культурних цінностей Державна служба контролю за переміщенням культурних цінностей через державний кордон України передала мистецтвознавцям-експертам, що діють при Міністерстві культури і мистецтв Автономної Республіки Крим, управліннях культури Львівської, Одеської, Дніпропетровської, Херсонської, Чернівецької, Закарпатської обласних, Київської міської державних адміністрацій і фінансуються за рахунок місцевих бюджетів. За таких обставин Державна служба контролю, яка є урядовим органом державного управління, здійснювала організаційно-управлінське керівництво та контроль за діяльністю органів місцевого самоврядування, що з юридичної точки зору є неправомірним [22].

Ці нормативні зміни були спрямовані на збагачення національної культурної спадщини; запобігання незаконному переміщенню культурних цінностей через державний кордон України; удосконалення форм і методів боротьби з контрабандою творів мистецтва; посилення взаємодії у сфері переміщення культурних цінностей центрального органу виконавчої влади у сфері культури уповноважених органів контролю за вивезенням, ввезенням та поверненням культурних цінностей з правоохоронними та митними органами; популяризацію культурних цінностей, що були переміщені на територію України внаслідок Другої світової війни і перебувають у складі Державного бібліотечного фонду України, Музейного фонду України, Національного архівного фонду України; активізацію роботи щодо повернення українських культурних цінностей, що незаконно перебувають на території інших держав [23].

Отже, державна політика у галузі культури була спрямована на створення цілісної системи забезпечення, відповідними складовими якої стали концептуальне, інституційне, кадрове, фінансове, нормативно-правове забезпечення. Зокрема, за цей час пройшло становлення системи органів влади, які реалізовували державну політику в галузі культури, як саме Міністерство культури, так і його виконавчі органи на місцях та структурні

підрозділи зі статусом державних служб та комісій. Окремі сфери державної політики у галузі культури реалізовували інші відомства, зокрема Міністерство освіти, науки, молоді і спорту. Дії органів влади були спрямовані на створення цілісного культурного простору, подолання негативних соціокультурних наслідків економічних негараздів і духовного вакууму.

Література

1. Абрамов В. І. Духовність суспільства: методологія системного вивчення. – К.: КНЕУ, 2004. – 236 с.
2. Ситник П. Духовні чинники формування української політичної нації / П. Ситник, А. Дербак // Актуальні проблеми державного управління на новому етапі державотворення: Матеріали наук.-практ. конф., присвяч. 10-річчю Академії (Київ, 31 травня 2005 р.): У 2 т. / За заг. ред. В. І. Лугового, В. М. Князева. – К.: НАДУ, 2005. – Т. 2. – С. 245–246.
3. Омельчук В. В. Національна культурна спадщина культового характеру в єдиному гуманітарному просторі України // Діалог православ'я та ісламу: роль релігії у суспільному житті: Матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, МАУП, 30 березня 2007 р.). – К.: Персонал, 2009. – С. 157–168.
4. Жулинський М. Заявити про себе культурою. – К.: Генеза, 2001. – 180 с.
5. Закон України "Основи законодавства України про культуру" від 14 лютого 1992 р. № 2117-XII // Культурна спадщина України. Правові засади збереження, відтворення та охорони культурно-історичного середовища: Зб. офіц. док. / Упоряд. В. І. Фрич; Відп. ред. В. М. Гарник. – К.: Істина, 2002. – С. 10.
6. Програма діяльності Кабінету Міністрів України: Затв. Постановою КМУ № 18-2573/4 від 22 вересня 1995 р. – К., 1995. – С. 99–100.
7. Латер Ю. С. Сучасне українське село: соціально-демографічна ситуація // Наукові записки Кам'янець-Подільського державного ун-ту: Зб. за матеріалами звітної наук. конф. викладачів і аспірантів 6–7 квіт. 2005 р. – Вип. 4. – Т. 3. – Кам'янець-Подільський, 2005. – С. 104.
8. Яремчук А. Культура як паспорт нації // Українська культура. – 2007. – № 2. – С. 1.
9. 18 лютого цього року відбулося засідання Комітету з питань культури і духовності Верховної Ради України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mincult.kmu.gov.ua/mincult/uk/publish/article/139931>
10. Омельчук В. В. Управління культурними процесами як чинник формування єдиного гуманітарного простору України // Концептуальні засади формування менеджменту в Україні: Матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 16–17 листоп. 2007 р.) / Уклад.: О. В. Баєва, Н. І. Фетісова, М. І. Філіппов. – К.: МАУП, 2007. – С. 563–583.
11. Закон України "Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні" від 5 лютого 1993 р. № 2998-XII // Закони України. Офіц. вид. / Ред. кол.: В. Ф. Опришко (голова), Л. Є. Горьовий, А. І. Осавуленко, М. О. Теплюк, П. А. Чеберяк, О. І. Ющик. – Т. 5. – К.: АТ "Книга", 1996. – С. 43.
12. Постанова ВР України "Про збереження та розвиток народних художніх промислів України в ринкових умовах" від 15 грудня 1993 р. № 3686-XII // Інтелектуальна власність в Україні: правові засади та практика: Наук.-практ. вид.: У 4 т. / За заг. ред. О. Д. Святоцького. – Т. 2: Авт. право і суміжні права / С. О. Довгий, В. С. Дроб'язко, В. О. Жаров та ін.; За заг. ред. Г. І. Миронюк, В. С. Дроб'язка. – К.: Ін Юре, 1999. – С. 152.
13. Коротич С. Удосконалення системи державного управління сферою охорони національної культурної спадщини // Вироблення державної політики. Аналітичні записки / Уклад.: О. І. Кілієвич, В. Є. Романов. – К.: К.І.С, 2003. – С. 218.
14. Матяш І. Перша міжнародна угода щодо спільної архівної спадщини колишніх радянських республік: проблеми реалізації // Пам'ятки: Археографічний щорічник. – 2006. – Т. 6. – С. 6–7.
15. Яремчук А. Культура як паспорт нації // Українська культура. – 2007. – № 2. – С. 1.
16. Бойко М. Концепція діяльності Національної експертної комісії України з питань захисту суспільної моралі (проект) // Нац. експерт. комісія України з питань захисту суспільної моралі. Програмно-цільові документи комісії: Концепція діяльності, стратегічні завдання на період 2007–2011 рр. Програма діяльності. – К., 2007. – С. 1–12.
17. Кононенко П. Предмет наукових досліджень – українознавство // Освіта України. – № 37(825). – 15 трав. 2007 р. – С. 7.
18. Ковтун М. Г. Земельне право: курс лекцій для студентів юрид. вузів та факультетів. – К.: Юмана, 2001. – С. 157.
19. Корнієнко В. Використання пам'яток історії в туризмі: досвід та перспективи // Вісн. КНУ. – Історія. – 2006. – № 85–86. – С. 18.
20. Клочко В. І. Проблеми охорони пам'яток археологічної спадщини в Україні // Праці Наук.-досл. ін-ту пам'яток охоронних досліджень. – Вип. 2. – К.: АртЕк, 2006. – С. 73.
21. 3 жовтня Міністр культури Михайло Кулиняк взяв участь у засіданні наглядової ради Національного історико-культурного заповідника "Биківнянські могили" // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mincult.kmu.gov.ua/mincult/uk/publish/article/254057>
22. 2 липня в Українському Домі відбудеться громадське обговорення проекту Закону України "Про внесення змін до Закону України "Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей" // [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://mincult.kmu.gov.ua/mincult/uk/publish/article/162411>
23. Пояснювальна записка до проекту Закону України "Про внесення змін до Закону України "Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей" // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://195.78.68.75/mincult/uk/publish/article/160565>
24. Ситник П. Формування національної самосвідомості та патріотизму громадян України // Стратегії розвитку України: теорія і практика / За заг. ред. О. С. Власюка. – К.: НІСД, 2002. – С. 91–99.

Державна політика у галузі культури та діяльність органів влади спрямовані на створення цілісної системи забезпечення, відповідними складовими якої стало концептуальне, інституційне, кадрове, фінансове, нормативно-правове забезпечення, формування цілісного культурного простору, подолання негативних соціокультурних наслідків економічних негараздів та духовного вакууму.

Государственная политика в области культуры и деятельность органов власти направлены на создание целостной системы обеспечения, соответствующими составляющими которой стало концептуальное, институциональное, кадровое, финансовое, нормативно-правовое обеспечение, формирование целостного культурного пространства, преодоление негативных социокультурных последствий экономических неурядиц и духовного вакуума.

Public policy in the field of culture and government activities aimed at creating a comprehensive system security, the relevant parts of which became the conceptual, institutional, human, financial, regulatory and legal framework, building a single cultural space, overcoming the negative socio-cultural consequences of economic turmoil and spiritual vacuum.

Надійшла 30 жовтня 2011 р.